

Како мислити доктрину

Пуковник мр Душан Вишњић

Реч „доктрина“ је често коришћена, наглашено хомонимна, контроверзног значења, недовољно одређена чак и као конотирана. С војном доктрином је слично: будући да је површно научно дефинисана, нејасно и неодређено конципирана, непознатих исходишта (основа), без артикулисаних релација с другим облицима војних знања (објект и предмет се идентификују с ратном вештином као војном науком), неидентификована и с озбиљним теоријско-методолошким недостацима у структури и садржају, изузетан је теоријски и практични изазов савременој војној мисли. У чланку је учињен покушај да се, у недостатку било каквих непосредних теоријско-методолошких ослонаца, конципира идеја решења наведених проблема и тиме иницирају посленици војне мисли на даља трагања за истином о доктрини, а тиме и за поузданијом основом практичних решења наших доктринарних тешкоћа.

Увод

Пређашња војска (ЈНА), с познатих, пре свега идеолошких разлога, није могла без кључне фетиш-речи. Стиче се утисак да, у том погледу, у садашњој, трансформисаној војсци није дошло до битнијих промена, сем кад је реч о узроку. Југословенска народна армија је имала тзв. концепцију општенородне одбране и друштвене самозаштите, којој је приписивана натприродна, чудотворна моћ, зарад које је (те „моћи“) она (та реч) бескрајно поштована и празноверно обожавана. Војска Југославије има кључну реч „трансформација“, која почиње да поприма фетиш-својства. Та полисемична туђица изазива забуну бар у следећем смислу: да ли је узети у значењу претварања, прекрајања, тј. стварања нечег новог од старог, или у значењу заокрета и промена. Ако је реч о процесу у првом значењу, оправданије би било да се означи глаголом „трансформисати“ (као свршеним), јер преиначавање није посао који би требало да траје, на пример, дуже од две године. Херменеутички проблем другог значења је нешто сложенији. Ако се мисли на суштинске, корените заокрете и промене, реч „трансформација“ може се условно употребити, јер такве промене не могу трајати бесконачно. Потпуно оправдање за коришћење те речи добија се само у случају ако би се она употребила у смислу „развоја“, „усавршавања“, „напредовања“ наше војске, но „трансформација“ то значење нема ни етимолошки, а није га добила ни у лингвистичкој пракси. Дакле, „трансформацију“

би, као својеврсну привремену доктрину и стратегију ове војске, односно програм и план бављења те војске самом собом, требало предати историји. Уместо превасходног бављења собом, ми бисмо своју пажњу и своја настојања морали да усмеримо на изналажење оних програмских садржаја војне делатности наше државе чијом реализацијом се остварује њена оптимална војна безбедност.

Претходни, кратки и знатно поједностављени, семантичко-херменеутички осврт на „трансформацију“ у функцији је предвода у једну теоријско-методолошки сложену проблематизацију (нотирање проблема) доктрине. Та сложеност се, сасвим одговорно, може назвати својеврсном „дрном кутијом“ човекових (не)знања о доктрини. Вероватно су бројни узроци таквог стања, али су два релативно очигледна. Првим узроком би се могла назвати предуга, вишедеценијска скоро потпуна незаинтересованост већине филозофа, методолога и осталих научника друштвених наука за ортодоксну војнотеоријску мисао, посебно за доктрину. Други узрок ваља видети у чињеници да је целокупна филозофија војне науке прагматично-практичког усмерења и да је, као таква, сасвим очекивано, заобилазила (и још увек то чини) фундаментална теоријско-методолошка питања. Наведени и остали узроци довели су до следећих тешкоћа у војној мисли које би, зарад ње саме, а тиме и зарад усмерења властите праксе у оружној борби, ваљало на задовољавајући, што поузданији начин решити.

(1) Полисемичност речи „доктрина“ није досад ни семантички, ни херменеутички анализирана и сведена на значење које би могло бити лексичко-логичка основа за формулисање појма „војне доктрине“. (2) На основу тога, ни основне врсте доктрине нису познате. Тако, на пример, премда је филозофија науке одавно утврдила да све апликативне друштвене, природне и техничке науке као свој конститутивни део имају доктрину, ниједна наука је тако не назива. Уместо тога, говори се о „политици одбране“, „економској политици“, „едукативној политици“ итд., иако су такве синтагме логички неодрживе. Држава без своје државне доктрине, као синтезе свих појединачних субдоктринарних опредељења (политичко, економско, правно, едукативно, војно, конфесионално и др.) и стратегије (државне!), не може опстати у садашњем хаотичном свету свакаквих деструкција изазваних све разноврснијим и бројнијим типовима агресивног деловања. (3) Чињеницу да је свака доктрина конститутивни део одређене науке нису могли запазити они филозофи науке који науку рашчлањују на четири саставна дела: предмет, метод, језик и теорију, већ само они који (попут Михаила Марковића у његовим *Филозофским основама науке*) науку рашчлањују на знатно више елемената. Дакле, филозофија науке је дошла до одговора на то значајно питање, но невоље настају у пракси примене тог сазнања: оно се игнорише, пренебрегава, не уважава. Зато имамо крупну логичку грешку *pars pro toto* (део се проглашава целином) – веома распрострањену појаву изједначавања доктрине с науком. (4) Основе, исходишта, принципи (као врховна правила за деловање) војне

доктрине су бројни, но сви се могу сврстати у две основне, арбитрарно одређене групе: научну и друштвену. У научну групу, у ширем смислу, могу се уврстити филозофске основе, неки конституенси ратне вештине као науке (језик, искуствене чињенице, идеалне шеме, методе и др.) и неких других наука и научних дисциплина који су инкорпорирани у ратну вештину или су тангентни ратној вештини и њеној доктрини. Што се друштвених исходишта тиче, нека од њих су: демографске и финансијске могућности државе, доктрина државе, доктрина савезника и потенцијалних противника, војна техника, традиције и слично.¹ (5) Објект и предмет војне доктрине (краће: доктрине) изазивао је сасвим озбиљну забуну и код методолошки едукованих официра. У вези с тим, објект је увек корелативни појам независно од тога да ли је реч о науци или струци, а проблем струке је различит од проблема наука (доктрина регулише стручну, занатску, „вештинску“ сферу). (6) За утврђивање идентитета доктрине неће бити довољно да се одреде само њен објект и предмет већ треба уочити и следеће моменте идентитета: *прво*, одвојити доктрину као теорију струке од ратне вештине као науке (део од целине), *друго*, издвојити војну доктрину из комплексне државне доктрине, и *треће*, уочити разлику између доктрине и стратегије, те доктрине и тактике. (7) На крају, постоји и тешкоћа одређивања структуре текста доктрине, условљена непостојањем како теоријских основа доктрина, тако и искуствених дата које би могле да послуже као какво-такво упориште за практично решавање барем тог аспекта проблема доктрине. Могући историјски и савремени емпиријски ослонци те врсте формално се не налазе у литератури непосредне доктринарне провенијенције, јер ње има веома мало, већ у оној која је *de facto* тог порекла, а означена је првенствено синтагмом „ратна служба“, а у нас последњих деценија и синтагмом „стратегија оружане борбе“. Окончавајући започету операционализацију, поменимо да је Ниче скоро цео свој живот „потрошио“ на „путовања у забрањено“. Мислећи доктрину ми, барем у садашњим околностима, не „путујемо у забрањено“, него у, теоријски и методолошки, запуштену сферу доктрине, „путујемо“ зарад ма каквог и коликог сазнајног помака путем разбијања заблуда.

Концепција

Концепција доктрине и концепција тзв. општенародне одбране и друштвене самозаштите не могу имати ништа заједничко. У првом случају реч је о схватању појма општег упутства о војној делатности државе, првенствено њених оружаних снага. Другим речима, ради се о разумевању опште тезе на којој почива то „опште упутство“. У другом случају реч је о нечем сасвим другом. Концепција ОНО и ДСЗ јесте својеврсна, мистична филозофска основа одбрамбеног деловања бивше државе. Она није била ништа друго него идеолошко-доктринарна,

¹ О изворима војне доктрине писао је Бери Р. Поузн у истоименој књизи, ВИНЦ, Београд, 1992.

фиктивна замисao одбране неконфликтног југословенског друштва. Та „концепција“ третирана је као дата, остварена реалност, а не као задата, чијем би остварењу тек требало тежити.

Концепција доктрине могла би се заснивати на следећим постулатима (претпоставкама које служе као принципи за извођење нових истина, премда саме нису доказане нити се увек могу доказати:

(1) Наука и доктрина су различне врсте људског знања. У доктрини није нагласак на утврђивању објективне истине која би имала општедруштвени (општељудски) значај, већ на повезаном излагању једног становишта које има непосредан практични значај. Доктрина је апстрактан израз једног става, покушај да се он целовито и рационално изложи. Она је свагда и програм одређене делатности.

(2) Доктрина је конститутивни део свих апликативних наука. То су искази који формулишу норме практичне делатности на једном подручју² (нормативна етика, норме уметничке делатности у естетици, начин терапије обољења у медицини, модалитети дејства снага у ратној вештини). Војна доктрина Југославије део је ратне вештине (као ортодоксне војне науке). Ратна вештина се може одредити као мисаона интерпретација: околности, услова, узрока настанка, трајања и завршетка свих врста и свих облика оружане борбе.

(3) Државна доктрина и војна доктрина односе се као целина и део. Војна доктрина је компонента државне доктрине. Државна доктрина је систем комплементарних норми практичних делатности, односно специфичних одбрамбених функција формулисаних у политичкој, економској, правној, технолошкој, едукативној, информационој, војној, верској и другим појединим доктринама. То је целовит и релативно трајан одбрамбени програм чијом реализацијом се остварује спољна и унутрашња безбедност неопходна за несметан друштвени развој и благостање грађана.

(4) Доктрина се не може идентификовати ни са једном дисциплином ратне вештине. Дакле, ни са војном стратегијом, ни са војном тактиком. Војна стратегија је, с једне стране, теоријска делатност стратеиста,³ односно мисаона интерпретација актера, узрока настајања, времена трајања, окончања и могућног исхода конкретног случаја дешавања оружане борбе (двеју држава или два савеза држава; двеју страна сукобљених у грађанском, верском, етничком или било којем другом рату), а с друге стране, она је практична делатност ратне вештине, умеће стратега (војсковођа) да одреди циљеве дејстава сопствених снага, конципира идеју њиховог ангажовања, прогнозира ток догађаја и изради општи план активности, те формулише и додели задатке снагама које могу да их реализују и тако војнички заштите виталне националне интересе.⁴

² Михаило Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981, стр. 16-17.

³ „Стратеист“ је научни радник који се бави теоријом стратегије.

⁴ У овом тренутку аутор чланка није спреман да дефинише „тактику“, јер се њом није озбиљније бавио.

(5) Рат је мноштво истовремених и (или) узастопних сукоба и борби разноврсних друштвених сила у којима зарађене стране настоје, планским акцијама, да остваре дијаметралне циљеве.

За разлику од рата, оружна борба као један од ратних особених процеса није ништа друго него друштвена појава међусобног ништења и сметања двеју супротстављених војски које имају супротне циљеве.

Државна доктрина се бави, на сасвим практичан начин, ратом као целином (не и у целини!), а војна доктрина, на исти начин – оружном борбом као целином (не и у целини!).

(6) Војна доктрина је реалистично, на поузданим знањима засновано, повезано изложено становиште о свим питањима војне делатности у области интегралне одбране државе.

Исходишта (темељи, принципи)

Принципи су полазне тачке, упоришта, руководеће идеје, опште истине и врховна правила војног деловања државе (и њене војске). Бележећи оно инваријантно у процесима рата и оружане борбе, стечено практичним, објективним искуством, претходници су нам оставили у наслеђе следеће, слободно интерпретиране, арбитарно узете идеје.

Колебљиви највише греше, а у оружној борби побеђује, поред осталог, онај ко мање греши, јер је она и сукоб расуђивања. Грешка је ако се противник потцени, но није мања грешка ни кад се његове могућности прецене. Војсковођа не може бити ослобођен одговорности за учињене грешке правдајући их погрешним (или никаквим) одлукама надређеног државника. Он мора знати да се војска мобилише само једном, мора знати где му је војска, а где је (и ко је!) противник. Он мора знати кад је целисходно ући у оружну борбу, а кад није. Крив је војсковођа који по наређењу претпостављеног започне битку у којој му је пораз неминован. Таква наређења се одбијају. Војсковођа мора знати кад је битку требало започети, а кад је, ако је могућно – избећи. Време се не сме губити, јер је брзина деловања често одлучујућа за успех сопствене акције у оружној борби.

Без остварења надмоћности, на одређеној тачки, у одређеној зони или смеру дејства, изгледи на успех постају неизвесни. Претпоставка за то је и познавање слабих тачака у распореду непријатеља. Успех је могућно постићи и већим знањем, ефикаснијом, већом вештином (умешност), моралном чврстином сопствених снага, на непријатељевим грешкама и слично. Иницијатива је, у свему томе, изузетно значајна. Успех се постиже прикривањем сопствених намера и откривањем намера непријатеља.

Била су то општа, апстрактна исходишта доктрине. Нешто конкретнија исходишта груписана су у научну и друштвену категорију.

Непосредна научна исходишта доктрине налазе се у ратној вештини, њеним научним конституенсима. Језик доктрине није исто што и језик ратне вештине. Језик науке је систем симбола за означавање објеката

проучавања и операција истраживања. Језик доктрине је језик норме, јер доктрина није наука. Но, основни лексички фонд науке и вештине с јединственог подручја стварности вазда је истоветан. Језик доктрине се наслања на језик науке. Он је из тог језика (ратне вештине) изведен. Други непосредан извор јесу искуствене чињенице, тј. појединачна сазнања о стварности чија је истинитост проверена и потврђена праксом. Такве чињенице усвајају се и уграђују у доктрину тек након њихове научне верификације. Оне морају најпре постати научне чињенице. Научне чињенице ратне вештине су моменти стварности оружане борбе одређени методски практичним поступком и теоријским мишљењем у облику суда. Трећи извор јесу идеалне шеме и идеални типови који су засад истоветни, не разликују се доктринарни и научни, што и није необично кад се зна да је ратна вештина наука изричите емпиријске провенијенције. Четврто исходиште јесу методолошка правила за која се може рећи следеће: ни методологија ратне вештине ни методологија њене доктрине нису достигле такав степен развоја по којем би се могле назвати правим ослоном и једне и друге. Методологија остаје потенцијални извор, а докле ће таква бити сасвим је неизвесно.

Посредна научна исходишта су све природне, техничке и друштвене науке које служе као непосредна или посредна основа за формулисање норми практичне делатности.

Од друштвених исходишта доктрине навешћемо само нека. (1) Демографске и финансијске могућности државе непосредно и одлучујуће одређују њену војну моћ. Али, та два чиниоца, иако неопходна, нису и довољна за војну страну безбедности државе. (2) Без традиционалне, позитивне мотивисаности људи за војни позив и успешног васпитања патриотских осећања не може се рачунати на аутоматско позитивно опредељење према војном проблему одбране државе. (3) Државна доктрина посредно одређује војну доктрину, јер она води рачуна о могућности за брзо и ефикасно преношење тежишта с једног подсистема одбране на други (политички и дипломатски подсистем замењује војни подсистем одбране, на пример). Из духа тог става може се дедуковати закључак да од оцене типа (врста) и степена угрожености државе зависи избор средстава и метода супротстављања, а тиме и конкретно војнодоктринарно опредељење. (4) Доктрине потенцијалних противника су веома објективни коректори наших доктринарних жеља. Оне нас присиљавају да уважимо њихово присуство у нашем ужем или ширем окружењу (наравно, уз претпоставку да смо добро разумели и протумачили њихове поруке). (5) Доктрине савезника требало би да буду, у основи, комплементарне нашој доктрини. Али, комплементарност има две стране; ми очекујемо да нам савезник компензира некакав недостатак, да нас „покрије“ где смо „непокривени“, но и он слично очекује од нас. Дакле, под утицајем савезника ми ћемо бити принуђени да чинимо нешто што иначе не бисмо чинили. Као мала држава морамо се коначно одредити према, како каже А. Гликсман у свом делу *Говор рата*, том тзв. гравитационом центру политичких сила, односно морамо пронаћи „великог брата“ – зарад опстанка.

Питајући се о објекту и предмету доктрине, ми себи, с једне стране, постављамо веома озбиљан методолошки задатак и, с друге стране, даље проблематизујемо идентитет доктрине.

Објект проучавања ратне вештине јесу корелати субјективне делатности, односно емпиријско поље на које се одређена мисаона делатност упућује. Објект ратне вештине јесте оружна борба, односно оружна борба без конкретног случаја њеног дешавања. Том друштвеном појавом, као целином (не и у целини), не бави се ниједна друга наука.

За разлику од објекта ратне вештине као науке, објект доктрине је нешто мање апстрактан. Наиме, објект доктрине требало би да буде не више оружна борба уопште, него, напротив, посебан случај њеног дешавања – оружна борба коју може почети једна држава или, пак, она која јој може бити наметнута. Виртуелна оружна борба траје непрекидно, а она есенцијална, видљива, на какву-такву срећу човека – повремено.

Предмет ратне вештине су неистражени проблеми који се човеку јављају у војноистраживачком пољу. Предмет доктрине је исто што и предмет вештине (стручности), дакле проблем човекове војностручне делатности, војностручне праксе у „миру“ и рату.

Доктрина све нормира (прописује), па и програм војнонаучне делатности, те се може закључити да су они који заступају гледиште о идентичности доктрине и науке не само у праву него и више од тога, тј. да је доктрина над науком, односно да је наука њен део, а не обрнуто, како тврди филозофија науке. Парадоксу нема места, јер укључивање програма војнонаучне делатности у доктрину није ништа друго него чин друштвене верификације тог програма. У нашем случају било би пожељно да се тим програмом захвате следећа тематска подручја: (1) преиспитивање научне поузданости досадашњих знања ради елиминисања њихових, мање-више, очигледних недостатака (екстензивност, нерационалност, логичка неутемељеност, одсуство било каквих објашњења, дескриптивност ниског сазнајног нивоа, немогућност предвиђања итд.); (2) фундаментални проблеми ратне вештине (односно науке и доктрине, објект и предмет науке, борбена дејства, однос снага у оружној борби, узроци, услови и околности настанка, тока и завршетка оружне борбе итд.); (3) остале теме (општа теорија оружаних снага, теорија војног руковођења, теорија ватре и ватрених система, учење о обезбеђењу борбених дејстава, теорија војне силе, функције борбених дејстава, теорија стратегије, теорија тактике, савремене стратегијске и доктринарне концепције, теорија боја и битке итд.).

Претпостављамо да би само један такав, успешно реализован истраживачки програм могао чинити реалну основу за радикалан научни, посебно едукативни, заокрет у нас. Основни смисао едукативног заокрета ваља видети у могућности давања концентрованих, фундаменталних војних знања студентима Војне академије, чиме би престала

потреба да изнад те високе школе постоје још две, што нема, сасвим очекивано, ниједна наука.⁵ То је један од неопходних (не и сасвим довољних) предуслова за формирање профила официра каквом је тежио војвода Мишић у својој *Стратегији*. Савременим језиком исказана и слободније интерпретирана његова мисао гласи: официр мора бити интелектуалац позитивног карактера, односно несумњивих моралних врлина, јер само морална и духовно снажна личност може бити професионално одговорна у миру и поуздано стајати на бранику отаџбине у рату. Поданик у официрској униформи не може учинити ништа ни за себе ни за друге. Осим тога, официр, као стваралац и слободно биће, мора бити изразито одговорна личност. Он то мора бити стога што се суштина његове професионалности своди на одговорност за друге (потчињени) и себе. Нужност не умањује одговорност, јер официр делује по нужности самог себе. Делујући најчешће у условима неизвесности, он сам мора да изабере и сам да одлучи. Више права повлачи и више одговорности, а слично је и са знањем.

Идентификација

Разликовањем објекта и предмета војне доктрине и објекта и предмета ратне вештине зачет је поступак идентификације. С обзиром на то да је релација наука – доктрина кључна и за идентитет доктрине, њоме ћемо се нешто шире забавити.

У првом постулату је наглашено битно, опште својство доктринарне мисли: у њој није нагласак на утврђивању објективне истине. Карл Попер тврди да наука не тежи за тачношћу, већ се састоји у безобзирном критичком трагању за истином. Ратна вештина и војна доктрина се односе као наука и струка (вештина). За потпуније схватање тог односа значајно је и следеће: (1) научни рад доводи до спознаје, а стручни (доктринарни) заснива се на спознаји. Наука доприноси побољшању човекове праксе (на пример, борбених дејстава) истинитом спознајом стварности оружане борбе; (2) научна открића остварују претпоставку за велику потенцијалну корист, која се стручним радом претвара у стварну корист. На пример, било које корисно откриће у техничкој сфери (ново, ефикасније оружје, боља муниција, mine које се тешко откривају итд.) само помоћу стручног рада може дати нови допринос војноодбрамбеној делатности; (3) наука (ратна вештина) тежи спознаји оружане борбе уопште (без конкретног случаја њеног дешавања), а струка (доктрина) бави се конкретним случајем оружане борбе (наша доктрина оружном борбом која би могла бити наметнута СР Југославији и Српству); (4) постоје научна, али и стручна (доктринарна) истраживања, која се у ратној вештини разликују понекад само по узорку; (5) нема неморалног открића, моралне дилеме постоје (?) у стручној

⁵ Тиме би биле лишене сваког основа бивше софистичке расправе типа: да ли у академији треба школовати за позив или за дужност, и да ли су ГШ и ШНО школе последипломског усавршавања или не.

примени. На пример, одлука о првој примени нуклеарне бомбе којом је 6. августа 1945. разорена Хиросима донета је „с неподношљивом лакоћом“, како каже А. Гликсман.⁶

Други значајан моменат идентификације јесте издвајање војне доктрине из доктринарног комплекса који се зове државна доктрина. Сам чин издвајања није посебан методолошки проблем, већ чињеница да чак ни они који се колико-толико баве теоријско-методолошким питањима ратне вештине, па унеколико и доктрином, и не маре за постојање државне доктрине. Они сматрају да је с ретким појединцима који говоре о тој доктрини немогућ било какав дијалог. Могућност и неопходност постојања државне доктрине се не признају. Уместо о државној доктрини, говори се и пише о „политици одбране“. А говорити о „политици одбране“, „економској политици“, „политици образовања“ и др. не значи ништа друго него ненаучно, односно неодговорно и неадекватно користити појам „политика“. Аподиктична тврдња (аксиом) да све апликативне науке имају доктрину као свој конститутивни део остаје без ефекта, премда баш та чињеница потврђује потпуну основаност размишљања о државној доктрини као мултикомпонентном систему.

Неке значајније доктрине које би могле чинити државну доктрину (на неке је, на свој начин, указао још пре двадесетак година француски генерал Бофр у свом *Уводу у стратегију*) јесу: дипломатска, политичка, економска, технолошка, правна, едукативна, војна и конфесионална доктрина. Државници који мисле на будућност својих држава морају почети о томе да размишљају на посве нов начин. Без јасно одређеног општег националног добра (или како неки правоверни заговарају: државног добра), највеће националне вредности, без програма (доктрина) очувања или стицања тих вредности, те општег плана (државна стратегија) реализације тог програма, садашњој држави нема опстанка.

Трећи момент идентификације јесте покушај да се доктрина одвоји од стратегије и тактике као дисциплина ратне вештине. У духу принципа традуктивног закључивања, чињеница да смо доктрину прилично прецизно одвојили од ратне вештине требало би да буде неопходна и довољна и за поуздано одвајање доктрине и од појединих дисциплина ратне вештине. Међутим, та чињеница је веома далеко од довољне!

Прво, она није довољна зато што у сфери војне мисли још увек постоји неодржив парадокс: ратна вештина (као општевојна теорија, или општевојна, ортодоксна наука) идентификује се с војном стратегијом као својом дисциплином. Дакле, целина се проглашава (својим) делом. За то изједначавање постоји објективно делујући узрок, за који више нема оправдања. Наиме, узрок је у чињеници да постојање дисциплина ратне вештине никад није научно доказано. Њихово постојање је, попут религије, тзв. објављена истина. У том смислу нарочито

⁶ Један од савремених француских интелектуалаца који на властитом примеру односа према Србима (изразити србомрзац) демонстрира своју мисао из *Говора рата* да су интелектуални дарови увек изузетно затровани.

дубиозно делује „оператика“, чије се постојање веома тешко може логички доказати. Ни досадашња пракса „оператике“ није дала основе за емпиријске генерализације из којих би се поуздано могла развити нова дисциплина, „нешто између“ стратегије и тактике. До изједначавања ратне вештине и стратегије, као њене дисциплине, вероватно је дошло због: (а) научне недоказаности стратегије и (б) блиског нивоа општости једне и друге.

Друго (на основу наведеног), немогућност или, боље рећи, неспремност или избегавање стваралаца у домену војне мисли да компарацијом војне доктрине и војне стратегије дођу до одговора на питање о њиховој неидентичности један је од значајних узрока садашњег стања.⁷

Ако су битни моменти одређења „војне стратегије“ теоријска делатност стратега (мишљење стратегије), практична делатност стратега (умеће војсковођа) и вештина вођења снага у оружној борби ради војног очувања националног интереса, а битан моменат одређења „доктрине“ – програмско становиште о свим темељним питањима војне делатности државе, на основу њиховог поређења може се закључити да доктрина, као опште стручно упутство, захвата и бројне стручне моменте стратегије. Али, то никако не значи да се доктрина може назвати стратегијом, јер се она не бави теоријом стратегије. Заправо, доктрина само уважава и преузима стратегијска, теоријска достигнућа. Дакле, чињеницу да општестручни ставови стратегије налазе своје место и у доктрини не би требало узети као основу за закључивање о истоветности тих двеју области војног деловања, јер код доктрине је нагласак на (општем) програму, а код стратегије на (општем) плану.

Треће, оно што важи за однос доктрине и стратегије важи, у специфичном смислу, и за однос доктрине и тактике. Моменти који повезују доктрину и тактику могу се назвати „опште посебног и појединачног“. Односно, доктрина програмира опште поставке практичних тактичких активности које доцније операционализују, из доктрине изведена, посебна и појединачна упутства и правила (која су, као таква, доктринарно штиво нижег нивоа општости).

Структура и садржај

Једно од „станишта“ научних проблема јесу постојеће теорије, посебно оне које не успевају да објасне све оно што је у њиховом домену. Такве теорије морају бити превазиђене. Једна од њих је *Стратегија оружане борбе*, као основни „доктринарни документ“ ЈНА (већ сам назив упућује на неке шире аспирације његових аутора). Коректност већине конкретних, неидеологизованих доктринарних поставки тог документа је несумњива. Заправо, све оно што у том документу може да издржи објективну критичку оцену треба уважити и очувати. Колико је „здрог материјала“ веома је тешко рећи, посебно и квантитативно исказати, јер се за оцену духовних творевина и не могу користити таква

⁷ У овом чланку учињен је такав покушај на основу раније датих дефиниција „војне стратегије“ и „доктрине (војне)“.

мерила, већ квалитативна, заснована на категоријалним и осталим појмовима. Реч је о појмовима преузетим из ратне вештине (као науке) или преузетим и доктринарно (према доктринарним узусима) модификованим. У том погледу, дакле као научна теорија (а *Стратегија оружане борбе* била је намењена и таква улога), она је неодржива и мора бити превазиђена. Такво мишљење о *Стратегији оружане борбе* има веома мали број официра наше садашње војске (углавном професионални научни радници, изванредан број наставника и још понеки). Апсолутна већина другачије „научно“ вреднује тај документ. Заправо, они траже само уклањање старе идеологије и очување свега осталог.

Неслагања у систему било којих вредности одувек су доводила до сукоба. Ако бисмо настали сукоб решавали консензусом, исход би унапред био јасан. Но, реторичко је питање могућности примене метода политичког одлучивања у научним споровима. Сукоб је неопходно што пре решити, јер држава, посебно њена војска, не може без доктрине.⁸

С обзиром на то да „мислити доктрину“ значи и одредити се према сопственом доктринарном наслеђу, конкретне критичке оцене *Стратегије оружане борбе*, између осталих, јесу: (1) Синтагма *стратегија оружане борбе* је нелогична, јер нема јединствено значење и смисаону завршеност. „Оружна борба“ није, нити може бити, некакав индивидуални или колективни ентитет, свесно биће, већ друштвена појава у којој постоје два колективна ентитета, две сукобљене стране, које имају, свака своју, стратегију.

(2) Тзв. концепција општенародне одбране и друштвене самозаштите, која је била практична филозофија одбрамбеног деловања раније државе, није ништа друго до идеолошко-доктринарна фикција, јер се полазило од претпоставке одбране неконфликтног друштва као датог, а не као задатог. Ако се та „концепција“ прихвати, онда може остати и „стратегија оружане борбе“. У супротном, тј. ако се мења концепција одбране (што је неминовно, јер је реч о новој држави и њеној новој војсци, новом ужем и ширем окружењу, новом, „једином“ господару света итд.), мора бити радикално промењена и доктрина.⁹

(3) Настала пре више од једне деценије, у доба зачетака методологије ратне вештине, *Стратегија оружане борбе* је неминовно била: и ратна вештина, и војна стратегија, и војна доктрина. Њеним ауторима се не може замерити што тада нису знали оно што се сада зна.¹⁰ Замерка се упућује ригидности, затворености и недодирљивости тог документа, коју, поред свих новина, настоје да очувају њени апологети. Она је била

⁸ Наука је сукоб око истине. Привидно поражени, тј. онај који је био у заблуди, прикључује се победницима, онима који су имали истину, без икаквих последица, као њихов саборац.

⁹ У историјском развоју доктринарне мисли било је чак и врло драстичних примера враћања старом. Тако је пруски генералштаб средином прошлог века (1847. године) „закључио“ да се треба вратити доктрини Фридриха Великог коју је Шарнхорст напустио након катастрофалног пораза Пруса од Наполеона, у бици код Јене, 1806. године. (Не заборавимо да је Фридрих Велики умро 1786. године.)

¹⁰ Садашњи апологети *Стратегије оружане борбе* имају могућности да се обавесте о свим модерним теоријско-методолошким достигнућима војне мисли.

и остала *sacra doctrina* (сколастички назив за теологију у значењу „света наука“) упркос свим настојањима наших војних мислилаца да, користећи научно поуздане методе, укажу на њене велике недостатке и понуде нова решења. Нова, будућа доктрина не би смела да буде *sacra doctrina*.¹¹

Претпостављамо, јер нам теоријско-методолошка знања и искуство толико допуштају, да би доктрину требало да чине следећи сегменти: (1) основе, (2) војне припреме државе, (3) војна организација и (4) ангажовање војске.

(1) Зашто су доктрини, као нормативном документу, неопходне „основе“? Прво, није реч о теоријским, већ о сасвим практичним основама, чак и кад се мисли на принципе. Старешинама највишег нивоа руковођења и наставницима војних школа мора бити познато на чему се заснивају војна доктринарна решења, јер они морају бити уверени у та решења. Основе би требало да садрже: рат и основе одбрамбеног система државе; војни подсистем одбране у њему; доктринарни принципи; војно угрожавање државе и његово спречавање; основна обележја модерних оружних агресија и њихове врсте; оружна борба данас и сутра; технолошка основа модерне оружане борбе; војни организациони системи и руковођење; војне припреме државе итд.

(2) Доктринарним регулисањем и практичном реализацијом програма војних припрема држава се укључује у диспозициону оружану борбу с потенцијалним противницима. У вези с тим сегментом доктрине требало би нормативно регулисати следеће: организацију војске и њено усавршавање; производњу и набавку оружја и опреме; планирање развоја (почетно стратешко груписање) и развој војске; моралне и психолошко-пропагандне припреме; мобилизацију; обуку и васпитање; материјалне и здравствене припреме; уређење територије, борбену готовост и друго.

(3) Глобална војна организација је један од стереотипа човековог организовања који, од појаве масовних армија, заснованих на општевојној обавези, још нису претрпели озбиљније промене. Све што се унутар ње мењало било је техничко-технолошки условљено. Покушаји трагања за оригиналним решењима нису прихватани, јер је војска инертна, несклона новим формама организовања, посебно ако су оне радикалне.¹² Премда је углавном познат принцип ратне вештине (тима и доктрине) да није добро копирати решења, посебно јачих потенцијалних противника, јер им се тако тешко успешно супротставља, сва организациона решења су скоро истоветна. Независно од прихваћеног решења, тај сегмент би требало да обухвати: циљеве организовања и циљеве постојања и деловања војске; средства војске; организацију; циљеве и задатке родова и служби; систем руковођења; принципе руковођења; функционисање система руковођења, и слично.

¹¹ Неки од категоријалних појмова који се експлиците или имплиците користе у *Стратегији оружане борбе*, а с којима се не можемо сагласити, јесу: „мир“, „рат“, „оружана борба“, „садржаји оружане борбе“, „борбена дејства“, „напад“, „одбрана“, „ратна вештина“, „принципи оружане борбе“ и др. Образложења за то су дата у раније објављеним списима аутора овог написа и других.

¹² Једно такво ново решење, тзв. систем модула, нуди Ги Бросоле у свом делу *Оглед о небитки*.

(4) Зависно од претходних решења, у сегменту ангажовања војске требало би решити следећа питања: ангажовање војске у миру; борбена дејства у оружној борби (принципи борбених дејстава; елементарне функције родова; примарна дејства; секундарна дејства); обезбеђење војске, и друго.

Закључак

Једна од суштинских претпоставки конципирања и успешне творбе ваљаног доктринарног документа јесте добијање поузданог одговора на питање шта је војна доктрина. Наведеним промишљањем војне доктрине учињен је такав покушај. Он (тај покушај) можда неће бити од велике, практичне користи, али се надамо да неће ни штетити тим настојањима, јер су њиме барем постављена сва (или скоро сва) значајнија теоријска питања војне доктрине. У преломним историјским тренуцима, а посебно након њих, држави је неопходан нов, сопственим условима (посебно неприликама) и околностима адекватан, рационалан концепт одбране, ослобођен догми, стереотипних решења и заблуда. Често се такав програм назива „доктрином опстанка“, а стратешки план његове реализације „стратегијом преживљавања“ (реч је о државној доктрини и државној стратегији).

Изложена најразноврснијим облицима опресивног деловања у наметнутом невојном рату, наша држава је нашла снаге да формулише и реализује прву парцијалну доктрину – доктрину монетарног опоравка (са значајним укупним економским импликацијама). Требало би следити тај пример и што пре формулисати целовиту државну доктрину, јер само тотална решења имају будућност. Без економске, дипломатске, политичке, технолошке, правне, едукативне, информатичке, верске, војне и других доктрина и њихове природне синтезе не може се рачунати на потпуну и трајну безбедност државе. До поуздане државне доктрине не може се доћи без државне комисије за доктрину, коју би требало оформити од представника академија наука, института, факултета, Генералштаба и одређених министарстава.

Литература:

1. Др М. Марковић, *Дијалектичка теорија значења*, „Нолит“, Београд, 1971.
2. Др М. Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.
3. Ж. Мишић, *Стратегија*, ВИНЦ, Београд, 1993.
4. Ф. Ниче, *Esse homo*, „Графос“, Београд, 1982.
5. Ерл, *Творци модерне стратегије*, „Војно дело“, Београд, 1953.
6. Ги Бросоле, *Оглед о небитки*, ВИЗ, Београд, 1978.
7. Д. Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988.
8. Б. Бошњак, *Филозофија, увод у филозофско мишљење и речник*, „Напријед“, Загреб, 1977.
9. Р. Тубић, *Енциклопедијски речник марксистичких појмова*, „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1974.